

Iñaki Agirreazkuenaga Zigorraga

Administrazio Zuzenbidean katedraduna

“Ofizialtasuna garrantzitsua izan daiteke formaren ikuspuntutik, baina ez ditu euskaldunon eskubideak aldatuko”

Iñaki Agirreazkuenaga, 1997az geroztik Euskal Herriko Unibertsitatean Administrazio Zuzenbideko Katedraduna da. Bere liburuen artean, azpimarra daitezke: *La Coacción Administrativa Directa* (Madril, 1990) —lan honengatik Adolfo Posada saria eman zion Espainiako Konstituzio Ikerketen Zentruak—; *Origen de los funcionarios locales de habilitación estatal: los Cuerpos Nacionales* (Oñati, 1996) —lan honengatik Leizaola saria eman zion 1992an Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundeak—; *La intervención Pública en el Deporte* (Madril, 1998); eta *Diversidad y Convivencia Lingüística: Dimensión europea, nacional y claves jurídicas para la normalización del Euskara* (Donostia, 2003) —lan honengatik Joaquín Elósegui sari juridikoa eman dio berriki Gipuzkoako Foru Aldundiak—. Orobat, beste lan ugari argitaratu ditu Administrazio Zuzenbideko gai ezberdinetan, eta bereziki euskarari lotutakoen artean aipa daitezke: *Zenbait gogoeta hizkuntzen ofizialtasunaz eta hauek jakiteko obligazioaz*; *Administrazio Foral eta Lokalaren ezaugarriak euskararen normalizazio bidean*; eta *Hizkuntza alorreko oinarritzko printzipioak eta Euskal Administrazio Publikoetako hizkuntza plangintza: oraina eta geroa*. 1999an, Botere Judizialeko Kontseilu Nagusiak aginduta, *Administración de Justicia y Lenguas Cooficiales* ikastaroa zuzendu zuen epaileentzat Madrilén, eta honen emaitza gisa, bere zuzendaritzapean, *La Administración de Justicia en un Estado Plurilingüe* liburua argitaratu zen. Azkenik, 2003 ko uztailean, EHUren Uda Ikastaroetan *La convivencia lingüística en la diversidad* ikastaroa zuzendu zuela aipatu behar dugu. Eleria Aldizkariko Erredakzio Batzordeko kidea izanik, euskarak Nafarroan bizi duen egoera juridikoaren gaineko bere iritzia galdetu diogu.

1.

Hizkuntza Zuzenbidean aditu zaren aldetik, zein da zure iritzia euskarak Nafarroan jaso duen azken arauketa juridikoari dagokionez?

Nik uste dut Nafarroako egoera oso berezia dela, baina ez legeen aldetik. Lehenik eta behin

adierazi behar da errealtatea oso berezia dela soziolinguistikoki, eta normalean legeek errealtate soziolinguistiko hori islatzen dute, baita hizkuntza eskubideen ikuspuntutik ere. Orduan, normala denez, Nafarroako euskaldunek, zein eremutan kokaturik daudenaren arabera, ez dauzkate eskubide berdinak adibidez, Suitzako kantoi elebidunetan ere, bertako auzitegiek hizkuntza eskubideak onartzen dituzte, biztanleen %30 gainditzen denean. Zalantzarik gabe,

“ Aztertu behar dira zein eskubide bermatu behar diren, eta eskubide horien bermea da lortu behar dena, ez derrigorrean ofizialtasuna. ”

Nafarroako euskaldunek hizkuntza eskubideak bermaturik dauzkate eremu euskaldunean; mistoan, legez babesturik eduki beharko lituzkete, baina bertako azken dekretuek nolabait murriztu egiten dituzte eskubide horiek; eta eremu ez-euskaldunean legeak ere ia ez die eskubiderik ematen, eta dekretuak ere ia ez dizkie onartzen.

Arazoa, nire ustez, nolabait bertako herritarrek euskararekiko duten sentsibilitatean dago. Beti esaten dugu nafarrek euskara beren hizkuntza bezala dutela, baina hori Euskal Autonomia Erkidegotik esaten dugu. Nafarroan bizi direnek, ostera, eta azken hauteskundeak dira horren lekuko, euskararen aldeko jarrerak ez dauzkaten alderdiak aukeratzen dituzte bertako agintari bezala. Nabarmena da, adibidez, UPNk euskararekiko eduki duen jarrera, eta nahi eta nahi ez onartu beharra daukagu nafar gehienek UPNri bozkatzeko diotela.

Argi dagoena da Nafarroako euskaldunek, eremu euskaldunean bizi badira, babesturik dauzkatela beraien hizkuntza eskubideak, eta ez badira eremu euskaldunean bizi izugarritzko arazoak dauzkatela, gehienbat euskara Administrazioekin normaltasunez erabiltzeko, Administrazioek ez dutelako inongo plangintzarik euskaldunon eskubideak bermatzeko.

2.

Zer irizten diozu euskara Nafarroa osoan ofizial bihurtzeko lege erreforma eskatzeari?

Nik uste dut galdera honi erantzuteko bi ikuspuntu daudela. Batetik, errealitate soziolinguistikoari dagokionez, une honetan irrealtasunetik bakarrik formula daiteke eskaera

hori. Bestetik, zeintzuk dira ofizialtasunaren ondorio juridikoak? Nik uste dut Nafarroan euskaldunen eskubideak nolabait bideratzeko ez direla gauzak ofizialtasunaren ikuspuntutik planteatu behar, baizik eta ikusi behar da nafar euskaldunen eskubideak nola bermatu behar diren. Ofizialtasunaren ondorio juridikorik garrantzitsuen da hezkuntzan bermatu behar dela bere irakaskuntza. Eta Nafarroan hori eremu euskaldunean eta mistoan nolabait bermatzen da.

Eremu ez-euskaldunari buruz aipamen bat egin nahiko nuke: zer gertatu zen Nafarroan hiruko Gobernua egon zenean (EA, PSOE eta CDN), orain hamar urte inguru? Une hartan, hiruko horrek lege proposamen bat eraman zuen Parlamentura, eremu ez-euskaldunean eremu mistoan zeuden eskubide berdinak onar zitezen hezkuntza arloan, eta gogoratu behar da proposamen hori ez zela onartu hiru botogatik. Zoritxarrez, ezker abertzalekoek ez zuten horren alde bozkatu. Une hartan lege hori onartu izan balitz, Nafarroa osoan hezkuntza aldetik euskaldunek hein handi batean bermaturik edukiko lituzkete ofizialtasunak ematen dituen eskubideak, eta nik uste dut hori dela ofizialtasunari dagokionez ondorio garrantzitsuenak. Zeren, beste alde batetik, onartu beharra dago ofizialtasunak bermatzen duela euskaldun guztiek Administrazioetan eskubidea izatea euren hizkuntza erabiltzeko, baina denok dakigu eskubide hori ez dela bermatzen, Euskal Autonomia Erkidegoan ere ez, nahiz eta euskara ofiziala izan.

Beraz, eta ondorio gisa, nik uste dut begiratu behar dela nola bermatu behar diren euskaldunon eskubideak. Alegia, ofizialtasuna garrantzitsua izan daiteke formaren ikuspuntutik, baina ofizialtasunak, berez, ez ditu euskaldunon eskubideak aldatuko, eskubide horiek ez badira beste bide batetik bermatzen. Adibide sinple bat: Valentziako Autonomia Erkidegoan, hizkuntza erkidego osoan da ofiziala, baina bertako herritarrek aukera dezakete, eremu handi batean, beren seme-alabek valentziera ikasi behar duten edo ez.

Hau da, Nafarroan inoiz gehiengo egongo balitz euskara Nafarroa osoan hizkuntza ofizial bezala onartzeko (26 bozka Parlamentuan), nahi eta nahi ez bertako herritarrei askatasuna eman beharko litzaieke euskararekin zein harreman mantendu nahi duten jakiteko. Horrekin esan nahi dut askotan ofizialtasuna klitxe bezala erabiltzen dugula, baina ez bakarrik Nafarroan, baita Iparraldean ere, eta nik uste dut klitxeak baino gehiago, aztertu behar direla zein eskubide bermatu behar diren, eta eskubide horien bermea da lortu behar dena, ez derrigorrean ofizialtasuna. Nahiz eta argi dagoen ofizialtasunaren ondorioz bermatzen direla eskubide horiek, alderantzizko

3.

UPNren esanetan, Administrazioako lanpostuetan euskara eskatzea diskriminazio bidegabea omen da.

Errealitatean, UPNk ezin izan du frogarik aurkeztu Administrazioako lanpostuetan euskararen balorazio edo exijentzia diskriminatzailea izan dela esateko. Baina egia da, baita ere, hori ez duela UPNk bakarrik esan, PSNk ere esan du. Are gehiago, PSNk probokatu zuen gai hau Parlamentuan azter zedin, baina azterketa ez da inoiz egin.

Anekdotak bat gogoratu nahi dut, duela hamar-hamabost urte gertatu zitzaizkidan. Auzitegi Gorenaren aurrean helegite bat jarri genuen, Barañaingo haur eskolako irakasleena. Beste aldeko abokatua, Juan José Lizarbe zen. Garai hartan ez zen inor politika arloan, UGTko ordezkaria baizik. Baina Juan José Lizarbek bultzatzen zuen helegitea Barañaingo haur eskolan bertako irakasleei euskara ez exijitzeko. Beraz, argi dago PSNn ere, azken hamar urteetan, egon dela jarrera bat esaten zuena euskarak Administrazioan pisu gehiegi zuela Nafarroan.

Beste datu bat eman nahiko nuke: osasun arloan, Osakidetzan, gure Autonomia Erkidegoan inori ez zaio euskara exijitzen. Estatutua orain dela ia 25 urte onartu zen, eta oraindik ez zaio inori exijitzen, plangintza ez dagoelako onartuta. Nafarroako eremu euskaldunean, ia azken bi urtera arte, osagilea izateko, bertako osasun arloan lan egiteko, euskara eskatzen zen. Arlo horretan hedatu zen gehienbat euskararen exijentzia Nafarroan, Erkidego honetan ez dena egin orain arte. Baina Administrazioari dagokionez, nahiz eta Juan Cruz Alli Gobernuko buru zenean bi dekretu onartu zituen Nafarroako Gobernuak, eta ondorioz euskara exijitzen zen lanpostu batzuetan, orain UPNko Gobernuak, dekretu berriekekin, moztu egin du exijentzia hori. Baina beste arlo gehienetan, Nafarroan inoiz ez da plangintza bat egin, eta horren ondorioz ez da sistematikoki exijitu, hemen hizkuntza eskakizunekin egiten den bezala. Beraz, nik uste dut ez dagoela diskriminaziorik, betiere eskatzen den lanpostuetan beharrezkoa baldin bada herritarren hizkuntza eskubideak bermatzeko.

4.

Euskarari buruzko udal aginduak dituzte ondoko udal eta

mankomunitateek: Iruña, Barañain, Burlata, Berriozar, Antsoain, Uharte, Zubieta, Bortziria eta Sakanako mankomunitatea, Olazagutia eta Atarrabiak. Udal horiek Nafarroako biztanle guztien bi herenak biltzen dituzte. Zer irizten diozu euskararen sustapenerako bide horri? Udal autonomiaren barruan sartzen al da?

Nire ustez bide hori oso egokia da, baina ordenantza horiek guztiak sartu behar dira Juan Cruz Alli presidente zenean onartutako dekretuen garaian. Kasu askotan, Iruñan adibidez, UPNko azken Gobernuak ez ditu ordenantza horiek aplikatu, bertako agintariekin uste zutelako ez zirela aplikagarriak azken dekretuen ondorioz. Hori bertako Justizia Auzitegi Nagusiak legekontrakotzat jo du. Baina ez ginateke harritu behar ordenantza horien edukia aldatuko balitz, hauteskunderen ondoren gehiengo berriak sor daitezkeelako. Ez bada edukia aldatzen, nire ustez bertan onartzen diren eskubideak oso onargarriak dira bertako euskaldunentzat. Mugatuak dira, baina oso onargarriak. Eta beste herrietan gauza berbera. Hori bide bat da. Hemen, Euskal Autonomia Erkidegoan, udaletxeetan ordenantzak onartzen dira, eta hauen bitartez garatzen da herrietako euskararen plangintza, bertako euskaldunen eskubideak hobeto bermatzeko.

5.

Orain urte gutxi, 372/2000 Foru Dekretuaren gaineko irizpen bat eman zenuen¹. Zeintzuk ziren irizpenaren lerro nagusiak?

Dekretu horren bitartez, Legearen irakurketa bat egiten da. UPNk, azken hauteskundeak gertatu arte, ez zeukan gehiengoa Parlamentuan. Orain ere ez dauka, baina CDNrekin akordio bat lortu du. Zer gertatzen zen? UPNk, gehiengoa ez zeukanez, ezin zuen Euskararen Legea aldatu. Eta gogoratu behar da Euskararen Legea onartu zela UPNren adostasunik gabe. Ez zegoen Legearen edukiarekin ados, eta ez zuen bere alde bozkatu. UPNk nahi izan duena da Legea aldatu gabe, ez baitzeuzkan behar ziren botoak, Legeari beste interpretazio bat eman, beren ustez esan behar zuenarekin ados jartzeko. Dekretu horiek nolabait lege kanpoko interpretazio bat egiten dute.

Zergatik ez zegoen UPN ados Euskararen Legearekin? Beren ustez, bi eremu bakarrik

1. Ikus "Nafarroako Administrazio Publikoetan Euskararen Erabilera Arautzen duen abenduaren 11ko 372/2000 Foru Dekretuaren legaltasunari buruzko Irizpena", in: *Eleria*, 8. zkia, 2001; 65-91 orr.

existitu behar ziren Nafarroan: batetik, eremu euskalduna, oraingo bera, eta beste guztia, eremu ez-euskalduna. Dekretu honekin, UPNk nahi duena da eremu mistoa eremu ez-euskaldun bezala jarri. Baina hori Lege baten bitartez bakarrik egin daiteke. Parlamentuan gehiengoa edukiz gero. Eta, era berean, baita ere egin daiteke Nafarroa osoa eremu euskaldun bihurtuz, 26 parlamentarik horrela bozkatzeko badute. Bata zein bestea egin daitezke. Baina, horretarako, Parlamentuan gehiengoa behar da. Ezin dena da hori bera dekretu baten bitartez egin, dekretuak legea errespetatu behar duelako, eta ezin da legea aldatu gabe egin. Eta UPNk nahi zuena, oro har, gehienbat hori zen. Bigarrenez, euskara Administrazioetatik desagertzea nahi zuen, baita eremu mistoa eta ez-euskaldunaren ere. Legeak hori bermatuko balu, bere zilegitasuna azter liteke Hizkuntza Erregional eta Gutzituen Karta Europarraren ikuspegitik. Baina Legearen aurka eginez gero, ez litzateke inolaz ere posible izango.

6.

2002ko ekainaren 26 eta 28ko Nafarroako Justizia Auzitegi Nagusiaren epaiek oso-osorik baliogabetzen dute 372/2000 Euskararen Foru Dekretua, eskatu beharreko bi txosten saihesteagatik: Nafarroako Euskararen Kontseiluarena eta Nafarroako Gobernuaren Funtzio Publikoaren Zuzendaritza Nagusiarena. Zein da zure iritzia epaiok buruz?

Balorazioa guztiz positiboa da. Euskal mundutik askotan esan da zergatik ez ziren fondoan sartu, baina hor esan beharra dago ikuspuntu juridikotik lehendabizi aztertzen direnak akats formalak direla, eta akats formalen bitartez dena deuseza deklaratu gero, indargabetu egiten da, eta Auzitegia ezin da fondoan sartu. Halere, zoritxarrez, Dekretu berbera argitaratu da berriz, eta orain bai sartu beharko duela fondoan Auzitegiak.

Zein arazo daude fondoaren ikuspuntutik? Aztertu behar da Dekretua Legearekin bat datorren, eta Lege barruan sartzen dena legekoa izango da, eta Legetik kanpo gelditzen dena, deuseza. Noski, Legeak interpretazio ezberdinak eduki ditzake. Gauza da interpretazio ezberdin horien artean zer gelditzen den Legetik kanpo. Hori da Auzitegiak aztertu beharko duena. Gehienbat aztertu beharko dena da eremu mistoa euskaldunek Legearen ikuspuntutik zein eskubide dauzkaten, eta Dekretuak eskubide horiek onartzen dizkien edo ez. Eta baita ere zein eskubide dauzkaten eremu ez-euskaldunaren, zeren bertako euskaldunek eskubide gutxi daukate, baina bertako udalak nahi izanez gero, euskaldunek eskubideak eduki ahal

“ Gehienbat aztertu beharko dena da eremu mistoa euskaldunek Legearen ikuspuntutik zein eskubide dauzkaten, eta Dekretuak eskubide horiek onartzen dizkien edo ez.

”

izango litzukete. Adibidez, eremu ez-euskalduneko udal batek euskalduneri Administrazioarekin euskara erabiltzeko eskubidea aitortu nahiko balie, euskara erabili ahal izango lukete, eta eremu ez-euskalduneko udal batek bertako funtzionario bati euskara baloratu edo exigitu nahiko balio, Legeak aukera hori ere eskaintzen du, nahiz eta Dekretuak murriztu nahi izan.

7.

Ondoren, 29/2003 Foru Dekretuak, forma akats horiek bete eta aurreko Dekretu bera aldarrikatu berri du. Zein irtenbide juridiko daude horren aurrean?

Euskaldunen ikuspuntutik, irtenbiderik kaskarrena izango litzateke oraingo Gobernuak, Parlamentuan gehiengoa duenez, Euskararen Legearen erreforma onartzea. Oraingo Gobernuarekin, erreforma hori eginez gero, normala denez, ez litzateke izango ofizialtasuna Nafarroa osoan hedatzeko. Beste Gobernu bat egongo balitz, beste parlamentari batzuk baleude, eta horietatik hogeita sei euskararen alde baleude, ofizialtasuna Nafarroa osoan hedatu ahal izango litzateke, lehen esan dudana bezalaxe. Baina Legea orain aldatuko balitz, Dekretuak esaten duena lege bihurtuko litzateke ziurrenik, eta orduan juridikoki posible izango litzateke euskaldunen eskubideak murriztea.

Mugarik ba al dago horretarako? Neurri txiki batean, kontuan hartu beharko da Espainian indarrean dagoen Hizkuntza Erregional eta Gutzituen Karta Europarra. Berretsia dagoenez, orain barne Zuzenbidea da, eta ikusi beharko litzateke Nafarroan irakaskuntzan, Justizia

arloan, Administrazio arloan, komunikabideetan eta abar... Karta horretan aipatzen diren eskubideak zein neurritan babesten diren. Eta bermatu beharko lirake bertako errealitate soziolinguistikoa kontuan izanik. Karta horrek ez ditu ematen eskubide berdinak Leitzan, Lesakan, Tuteran edo Zarrakaztelun. Aztertu beharra dago Karta horrek zein eskubide bermatzen dituen, baina posible da Karta hori urratu gabe lege berri bat egitea, eta euskaldunen hizkuntza eskubideak murriztea. Izan ere, LORAFNaren arabera, Nafarroan ofizialtasuna Parlamentuak ezartzen du, beraz bertako herritarrek aukeratu dituzten parlamentariak islatu behar dute nolako ofizialtasuna hedatu behar den bertako instituzioetan.

Nire iritzi pertsonalean, CDNk nolabait moderatu egingo ditu ikuspuntu horiek, etorkizunean orain arte mantendu dituen ideiak mantentzen baditu. Baina bai pentsatzen dudala UPNk onartu dituen azken Dekretuak era berean mantenduko direla. Eta, zoritxarrez, uste dut Nafarroako Justizia Auzitegi Nagusiak onartu egingo duela Dekretu berriaren legezkotasuna. Izan ere, lehengo epaian ez zen Dekretua bakarrik aurkatzen, baizik eta baita ere Dekretuak aplikatzeko planak, eta plan hauek arazo asko planteatzen zituzten legearen aldetik. Oraingo Dekretua murriztailea da euskaldunen hizkuntza eskubideen onarpenaren aldetik, baina ez doa planak zihoazen bezain urrun. Beraz, nik uste dut Dekretuak bere legezkotasuna eremu askotan mantentzea, baina planak ez badira onartzen, ondorio larrienak izango dira eremu mistoko Administrazioetan funtzionarioei ez zaiela euskara exijituko, eta eremu gehienetan ez dela baloratu ere egingo. Nik uste dut lege funtzionario batzuei derrigorrean eskatu behar zaiela euskara, baina Legeak ez du esaten zein funtzionario. Beraz, Administrazioari eskatu behar zaio herritarren eskubideak berma daitezela. UPNko Dekretuak esaten du hori nolabait bermatzen dela itzultzaileekin. Auzitegiak aztertu beharko du itzultzaileekin bermatzen den edo ez. Nire ikuspuntutik, argi dago ezetz, baina Nafarroan gauza horiek aldatzeko indarren korrelazioaren aldaketa egon beharko litzateke, eta zoritxarrez azken hauteskundeak esaten digutena alderantzizkoa da.

Argi gelditu behar den ideia da hizkuntza politika Parlamentuan egiten dela, gehiengo duenak bere hizkuntza politika egiten duela, Gobernuak nahi eta nahi ez onartu beharra daukala Parlamentuak esaten duena, eta ezin duela onartu Parlamentuaren legeen aurkako dekreturik.

8.

Hizkuntza eskubide naturalak existitzen al dira? Euskaldunen hizkuntza eskubideak errealitatearen gainetik daude?

Argi dago euskaldunek ez dutela inongo hizkuntza eskubide naturalik. Baina ez euskaldunek, ez erdaldunek, ez inongo herritarrek. Eskubideak herritarrenak dira, baina herritarrek beren ordezkariak aukeratzen dituzte, eta normalean ordezkari horiek herritarren nahia islatzen dute. Nafarroan dagoen arazoa da herritarrek azken boladan euskaldunen hizkuntza eskubideekiko sentsibilitaterik ez daukaten ordezkariak gehiengoarekin aukeratzen dituztela. Baina Nafarroa ezagutzen duen edonor konturatuko da sentsibilitate horiek gizartean ere badaudela. Nahiz eta euskaldunok askotan ez dugun ikusi nahi, euskararen aurkako jarrera nafar gizartean ere badago. Agian ez da gehiengo izango, baina jendeak UPN bozkatzeko duenean, badaki zein den UPNren jarrera euskararekiko.

Hala ere, ikus dezagun orain dela hogeita bost urte zer gertatzen zen nafar Parlamentuan, eta zer gertatzen den orain. Konstituzioaren ondoren, bere lehen hauteskundeak egin ondoren, 1979an, nafar Parlamentuak euskararen ofizialtasun osoa onartu zuen Nafarroan. Une hartan, nafar Parlamentuan beste sentsibilitate bat zegoen euskararekiko. Etorkizunari begira, ordea, argi dago nafar gizarteak eta nafar gizartearen ordezkariak horrela nahi badute, Nafarroa osoan izan daitekeela euskara ofiziala.

Hala ere, euskaldunen ikuspuntutik gauza bat argi ikusi eta onartu beharra dago: gutxiengo izanik, gutxiengo bezala jokatzeko jakin behar dutela, ez gehiengo balute bezala. Ikusi behar da une bakoitzean zer lor daitekeen. Adibidez, lehen aipaturiko hiruko Gobernuak (PSOE, CDN, EA) Lege bat onartu nahi izan zuen hezkuntza arloan ofizialtasuna Nafarroa osoan onartzeko, baina ezker abertzalekoek ezetz esan zuten. Jarrera horiek ere oztokatzen dute euskararen hedapena Nafarroan.

Eta gero, noski, gauza bat esan beharra dago: Euskal Autonomia Erkidegoan, euskararen aldeko jarrera eta borroka armatuaren edo terrorismoaren aldeko jarrera ez dira nahasten, baina Nafarroan bai. Nafarroan, zoritxarrez, ETaren alde egotea eta euskararen alde egotea, nahiz eta guretzat hori izugarritzko astakeria izan, nahastu egiten dira. Ikusi besterik ez dago zein aldaketa dagoen azken hogeita bost urteetan euskararen aldeko edo kontrako jarreretan.

“ Nafarroan dagoen arazoa da herritarrek, azken boladan, euskaldunen hizkuntza eskubideekiko sentsibilitaterik ez daukaten ordezkariak aukeratzen dituztela. ”

9.

Euskarak oso trataera juridiko ezberdinak jasotzen ditu Nafarroan, Euskal Autonomia Erkidegoan eta Ipar Euskal Herrian. Hiruretan hizkuntza bat bera izanik, zein balorazio egingo zenuke halako aurreikuspen ezberdinak izatearen aurrean?

Euskal Autonomia Erkidegotik hasita, ez dago inongo zalantzarik azken hogeita bost urteetan euskarak izugarritzko aurrerakuntzak egin dituela, nahiz eta lege ikuspegitik oraindik muga asko egon. Justizia arloan arazoak ez daude bideraturik, ez eta Estatuak dituen eskuduntzetan ere. Bestalde, Osakidetzan oraindik ez da plangintzarik egin, inori ez zaio euskara jakitea eskatu, eta izugarritzko arazoak daude. Beste arlo batzuetan ere, Ertzaintzaren arloan adibidez, arazoak daude. Plangintza egin zen, baina ez da egikaritu. Gogoratzen dut orain bost urte, plangintza martxan jartzen hasi zirenean, galdera parlamentario bat egon zela, ea zergatik zeuden ertzainak euskara ikasten, eta ez kale borrokaren aurka lanean. Arazoak ditugu, baina ofizialtasunaren ondorioz, hezkuntza arloan erabat hedatu da euskararen irakaskuntza. Are gehiago, legeek eta Auzitegi Konstituzionalak esan dute ofizialtasunaren ondorioz botere publikoek eraginkorki bermatu behar dutela ikasle orok hizkuntza ofiziala ezagutuko duela. Horrek beste puntu batera eramaten gaitu: hezkuntza ereduak eraginkorki bermatu behar dute gure Erkidegoan ikasle orok, edozein izanik jarraitzen duen eredu, bi hizkuntza ofizialak menderatuko dituela.

Nafarroako arazoak aipatu ditugu elkarrizketa osoan zehar. Beste modu batera planteatzen dira, bertako errealitate soziolinguistikoa eta errealitate politikoa zeharo ezberdinak direlako. Ere mu euskaldunean, Euskal Autonomia Erkidegoan gertatzen den gauza bera gertatzen da: hezkuntza arloan bermatzen da, eta Administrazioan exijitzen da, baina arazoak ere mu mistoan eta ere mu euskaldunean sortzen dira, ofizialtasunaren ondorioak ez direlako era berean hedatzen. Baina hezkuntzaren bitartez bertako errealitate soziolinguistikoa aldatu egin daiteke. Onartu behar da ere mu mistoan herritar asko hezitzen direla euskaraz, eta etorkizunari begira horrek ondorioak izango ditu. Arazoa politikoa ere bada. Hizkuntza politika tresna modura erabiltzen da Nafarroan, eta hori euskaldunen aurkakoa da. Baina euskaldunek hausnartu beharko lukete zergatik heldu den Nafarroako egoera puntu honetara. Nik uste dut ez dela berriz errepikatu behar zenbat kalte egin dion euskarari ETaren existentziak nafar gizartearen.

Iparraldeari dagokionez, arazoa oso larria da legearen ikuspuntutik, Frantzia ez direlako onartzen hizkuntza gutxituak. Frantziako Auzitegi Konstituzionalak ez du onartu Europako Karta aplikagarria denik, Konstituzioaren aurkakotzat jo du. Egoera, legearen aldetik, izugarri zaila da. Eta gainera beste arazo bat dago: Iparraldea ez dela existitzen juridikoki. Honek luze eramango gintuzke. Iparraldean departamentuak sortzeko aukera izan zen departamentuen sorrera garaian. Garat anaiak diputatu zirela Parisen eskaria egin zuten, baina bertako Parlamentuak ez zuen onartu. Ikusi behar da etorkizunean zer gertatuko den, Iparraldean inoiz departamenturik izango den, eta departamentu izanik kultur eta hizkuntza arloan zein eskubide onartuko zaizkien bertako agintariei eta herritarrei. Hala ere, ikuspuntu pragmatikotik, arazoa da hezkuntza arloan aukerak ote dauden euskaraz ikasteko, eta euskara hezkuntza arloan sartuko ote den. Ikuspuntu horretatik, azken urteotan aurrerapen pausoak eman dira, eta nik uste dut hortik abiatu behar dela euskararen normalkuntza prozesua Iparraldean.

10.

Joaquín Elosegui sari juridikoa jaso berri duzu Gipuzkoako Foru Aldundiaren eskutik, Hizkuntz aniztasuna eta elkarbizitza: testuinguru europarra eta nazionala, eta euskararen normalizaziorako ardatz juridikoak izeneko lanagatik. Lan honetako zein puntu edo ondorio azpimarratuko zenituzke? Eta, zer suposatzen du sari honek zuretzat?

“Gure gizartean neska-mutilak hiruzpalau hizkuntzetan hezi behar dira. Gero, jakin beharko dugu hizkuntza bakoitzak zein eremu duen, hizkuntza batek ezin dituelako eremu guztiak besarkatu.”

Lana oso zabala da. Hamahiru atal dauzka, eta bertan aztertzen dira, ikuspuntu juridikotik betiere, zein arazo planteatzen diren euskararen normalkuntzarako Europar Batasunean, Espainiako Estatuan, eta Nafarroan eta EAEn, eta zein aurrerapauso eman daitezkeen ikuspuntu juridikotik.

Zer suposatzen duen sariak? Lanaren errekonozimendua. Baina, nire ikuspuntutik, garrantzitsuena liburua hedatzea da, hausnarketarako balio dezala. Ikusten dut arlo honetan, beste arlo gehienetan bezalaxe, hausnarketa bat baino gehiago egin behar direla, eta hausnarketa tresna izan dadin idatzi dut liburu hau. Formula magikorik ez dago ezertan; are gutxiago mundu juridikoan eta euskararen normalkuntzan. Baina nik uste dut denari eman behar zaiola buelta bat baino gehiago, eta azertu, eta hausnartu. Zertarako? Etorkizunean gauzak hobetzeko. Posible bada, izenburuak dioen bezala, hizkuntza elkarbizitza baterako bide berriak bilatzen.

Nik uste dut etorkizunari begira herriak elebidunak ez, baizik eta eleanitzak izango direla. Eta, gizarte eleanitzetan bizi garela, ezin gara orain bi mendeko gizarte batera itzuli. Hemendik bi edo hiru mendeko gizarte baterantz joan behar dugu, eta gizarte horietan herritarrek hizkuntza anitz aukeratu beharko dituzte. Gero eta harreman gehiagotan gaude, egunero lanean hizkuntza ezberdinak erabiltzen ditugu, eta hori normala da. Herriak zenbat eta eleanitzagoak izan, nik uste dut aberatsagoak direla. Hizkuntza bakar bat duten herriak pobreagoak dira nire ustez. Eta gure gizartean neska-mutilak hiruzpalau hizkuntzetan hezi behar dira. Gero,

jakin beharko dugu hizkuntza bakoitzak zein eremu duen, hizkuntza batek ezin dituelako eremu guztiak besarkatu. Nik uste dut hori gehienbat herrialde aurreratuenetan gertatzen ari dela, eta batez ere herrialde txikietan. Konturatu behar dugu zein dimentsio daukagun. Gure herria oso txikia da. Europa mailan herrialde txiki asko daude, gurea baino handiagoak izan arren beste hizkuntzak normaltasunez erabiltzen dituztenak. Adibidez, Holanda. Bertan normaltasun osoz erabiltzen da ingelesa. Unibertsitatean eskolak ingelesez ematen dira. Jo dezagun Islandiara. Pertsona orok daki ingelesa. Badakite islandiera oso hizkuntza mugatua dela, bertan erabiltzeko dela. Holandan ere, nahiz eta euskaldunak baino gehiago izan, badakite holandesak herrian bertan erabiliko dutela, baina gero, beste eremuetan murgiltzeko, derrigorrezkoa dutela ingelesa. Gauza bera gertatzen da Norvegian, Danimarkan edo Finlandian. Eta nik uste dut horiek direla guretzako ereduak. Hizkuntza arloan derrigorrean euskara ikasi beharko da, eta euskara izango da euskaldunon hizkuntza, baina hemendik kanpo frantsesa, ingelesa eta gaztelania erabili beharko ditugu.

Europar Batasunean hizkuntza gatazkak daude. Argi dago bertan gaztelania bigarren mailako hizkuntza bat dela. Lehen mailako hizkuntzak ingelesa, frantsesa eta alemana dira, inolako zalantzarik gabe. Europar Batasunean, nahiz eta hogeitazko hizkuntza ofizial egon, Batzordean bat edo bi bakarrik erabiltzen dira, gehienez hiru. Eta beste hizkuntzak bigarren edo hirugarren maila batean gelditzen dira. Nik hori kiroleko simul bat aipatzen dut: Europan hizkuntzen arloan liga europar bat egongo da, baina liga horretan ingelesa, frantsesa eta alemana egongo dira, eta agian etorkizunean liga horretan beste hizkuntzaren bat egongo da. Zenbat eta hizkuntza gehiago egon hobe. Gerta liteke bat bakarria gelditzea, baina gutxienez hiru horiek mantendu egingo dira. Alemana, neurri batean, bere botere ekonomikoagatik. Onartu beharra dago Europar Batasunean alemanak 80 milioi direla, eta horiei gehitu behar zaizkie austriarrak eta Europar Batasunean sartzen ari diren Estatu berri asko. Beste hizkuntza guztiekin bigarren maila bat egongo da. Euskara ez da bertan ere sartuko, bigarren maila horretan Europan ofizial diren hizkuntzak bakarrik egongo direlako, eta euskara ofiziala da bere eremuan, baina bere eremua liga erregional bat da. Noizbait Estatu bihurtuko balitz, orduan hizkuntza ofiziala bihurtuko litzateke Europan.

Kontuan eduki behar da Europan ofizial izango diren hizkuntzen artean euskara baino gutxiago hedaturik dauden hizkuntzak daudela. Adibidez, maltera 400.000 biztanlek bakarrik erabiltzen dute, baina maltera hizkuntza ofiziala izango da Europan. Bost herrialde daude Europar Batasuneko Estatu bihurtuko direnak, baina

“ Gauza bat da Europar Batasunean ofiziala ez izatea, baina beste bat, gainera, laguntzarik ez jasotzea.

”

bertako herritarrak euskaldunak baino gutxiago direnak: Eslobenia, Estonia, Txipre, Luxenburgo eta Malta. Eta denek edukiko dituzte, adibidez, zazpi edo bost eserleku Europar Parlamentuan, lau edo hiru boto Kontseiluan, ordezkaritza zuzena Batzordean, Justizia Auzitegian, eta Batasuneko gainerako erakunde garrantzitsuetan. Zergatik? Estatu direlako. Ez dago beste arrazoirik. Arazo hau oraindik larriagoa da katalanentzat. Katalana ia hamar milioi pertsonek erabiltzen dute. Gehien mintzatzen diren hizkuntzen *hit-parade*-a hartuko bagenu, katalana bederatzi edo hamargarren tokian egongo litzateke. Baina biztanle kopuruaren aldetik oso hedatuta egon arren, ez da hizkuntza ofiziala izango, Estatua ez delako.

Hala ere, hor beste irakurketa bat ere egin daiteke: hizkuntza ofiziala izateak zein ondorio ditu Europar Batasunean? Bertako herritar eta ordezkariak edozein erakunderen aurrean erabil dezaketela. Baina, gero, erakunde horietan hizkuntza nagusiak erabiltzen dira. Europako Parlamentuan, adibidez, bertako ordezkariak maltera erabiltzeko eskubidea izango dute. Euskara, alderantziz, ez, ez delako ofiziala Europar Batasunean, baina katalana ezta ere. Nik uste dut ikuspuntu horretatik gauzak aldatu egingo direla, zeren badira oraindik larriagoak diren kontuak, liburuan aztertzen ditudanak. Programa komunitarioen aldetik, adibidez, euskarak ez du laguntzarik jasotzen. Malterak, ordea, jasoko du, eta programa komunitarioetan sartuko da. Eta horrek onartezina dirudi. Gauza bat da Europar Batasunean ofiziala ez izatea, baina beste bat, gainera, laguntzarik ez jasotzea.

Elkarrizketatzaileak: Itziar Alkorta
Koro Garmendia